

Yabancı Dilden Çeviri ve Türkçe

Nidai Sulhi ATMACA

Konuşmayı öğrenirken çeviri öğreniyoruz ; annesine bir sözcüğün anlamını soran çocuk aslında onun, bilmediği bir terimi bildiği yalın sözcüklere çevirmesini istemektedir. Hiçbir metin bütünüyle özgün sayılmaz, çünkü özde dilin kendisi de bir çeviridir.; önce sözel olmayan bir dünyadan çeviridir.

Yabancı bir dille eğitim alan kişi ,kendi anadili ile düşünmeye alışık olduğu için anlatılanları önce zihninde kendi diline çevirmekte, kendi anadiliyle düşündüklerini yabancı dille anlatmak zorunda olduğu için de ikinci bir çeviri yapmaktadır. Bütün bunlar insan beynini yormakta ve zaman kaybına neden olmaktadır.

Öte yandan, çeviri yoluyla kişi kendi dilini daha derinden kavrar. Yabancı dilin sözcükleriyle etkileşim kişinin anadilini geliştirir. Kaynak dildeki kimi eğretilmelere eşdeğer bulmak için çevirmen, olağan olarak genel kullanımın bir parçası olmayan sözcükler yaratmak zorunda kalabilir. Böylece çeviri ile uğraşan çevirmenler kendi dillerini varsıllaştırırlar. Kötü bir metin uygun dil kullanımı ile anlamlı bir metne dönüşebildiği gibi, iyi bir metin yozdil kullanımı ile metin olmaktan çıkar. Bu çerçevede çevirilerde önemli olan metnin okunurluk düzeyidir.

1950'li yıllarda, dilde özleştirme konusundaki yoğun çabalara karşın, çevirilerdeki sözcük düzeyinde yaygın biçimde Arapça-Farsça sözcüklerin kullanıldığı ne kadar gerçekse, günümüzde de Batı kaynaklı sözcüklerin eski döneme göre çok daha sıklıkla kullanıldığı ortadadır.

1940'lardaki Kültür Yenidoğuşu (Rönesansı) döneminde dildeki gelişmeler çeviri diline de, bir süre sonra da olsa yansımıştır. Günümüzdeki çeviri yapıtlarında kullanılan Türkçe, dildeki gelişmelere koşut olarak, oldukça yalın ve duru bir görünüm göstermekteyse de, özeğin ve teknikteki başdöndürücü gelişmelerin ortaya çıkardığı yeni sözcük gereksinmesi, kitle iletim araçlarının baskısı, kimi yayıncıların aşırı kazanç kaygıları ve son olarak anadil öğretimindeki başıboşluk, çeviri yapıtlarındaki dile de yansımıştır. Bu olumsuzluklar

Dr.Nidai Sulhi ATMACA
İç Hastalıkları ve Sindirim Hastalıkları Uzmanı - ANKARA

nedeniyle çevirilerde kullanılan dilde Türkçe'nin doğal kullanımına aykırı, yoz anlatımlar sıkça görülür hale gelmiştir.

Günümüzde Türkçe'nin olumsuz yönde değişmesi ve *"dil kirliliği"*, *"dil yozlaşması"* nın meydana gelmesi, Türkçede bir ara dilin oluşmasına neden olan, yabancı dilin özelliklerini taşıyan **Çeviri Türkçe**'den kaynaklanmaktadır.

"Çeviri kadın gibidir; sadık olanı güzel olmaz, güzel olanı da sadık olmaz."

Bu deyim, aslında güzel olduğu idda edilen çeviriler için söylenmiştir. Yüzde yüz çeviri yapılamıyacağı, genel kabul görmüş bir gerçektir. Bu yüzden çeviri, bir yapıtı bir başka dilde (erek dil / amaç dil) yeniden yaratmaktır. Öyleyse çevirmenin ustalığı, yapıtı kaynak dildekenden daha güzel kılabilir. Edgar Allen Poe'nun "Annabell Lee" şiirinin Türkçe çevirisi buna güzel bir örnektir.

Çocuklarımız daha ilköğretimde yabancı dil öğrenmeye başlıyor. Türkçenin kurallarını öğrenmeden, Türkçenin tadına varmadan bir başka dilin güçlükleriyle boğuşmaya başlıyorlar. Söyleyişleri düzgün olsun diye özellikle yabancı öğretmenlerden ders almaları isteniyor. Okullarda sözcüğü sözcüğüne kötü çeviriler yapmaya alışıyorlar. Türkçenin tadına varacakları yazarlarımızı okumadan yetişiyorlar. Sonunda onlar da kötü çeviriler yapmaya başlıyorlar.

Çeviri yoluyla dilimize birtakım yabancı kelimeler girmektedir. Zaman için de ise, bunların Türkçe'nin yapısına uydurulduğu görülmektedir. Ancak Türkiye'de yıllarca çeviri özekini yerleştirilmeye çalışıldı. Halk ise bu yolla gelen yıkımı önlemek için, kendince usullerle çözümler üretmeye çalıştı, yani onları kendi söyleyişine uydurmaya çalıştı. Türkçe bir zaman Arapça ve Farsça'nın, bir zaman da Fransızca, Almanca ve İngilizce'nin yapısı ve dilbilgisi anlayışıyla karşı karşıya kaldı. Batı kaynaklı eserler, deyimler, sözcükler dilimize çevrilirken, karşılığı olmayan binlerce kelimelerle karşılaşyoruz. Bunları olduğu gibi alırsak, Türkçe yeniden eleştirilen bir dil durumuna düşer. Aşırılığa kaçmadan, elden geldiğince bu kelimelere Türkçe karşılıklar bulmak gerekir. Öztürkçecilik hareketi dilimize çok güzel kelimeler kazandırmıştır. Türkçe, Batı dilleri gibi kendinden önce var olan başka bir dilden türememiştir. Dünyanın en eski dillerinden biridir. İngilizce ise, yazımı ve ses iletimi arasındaki aykırılık bakımından en büyük tutarsızlık gösteren bir dildir. Konuşur gibi yazmak imkansızdır, ama giderek yazıldığı gibi konuşmak mümkündür.

Düşünce üretimi dildeki kök türev bağlantısı kesilerek kısıtlanmış bir toplum, yeni karşılaştığı durumlara uygun yeni düşünceleri, kendi yetilerini kullanarak üretemeyen; bu gereksinimini yabancılardan üretilmiş düşünceler alarak karşılamaya çalışan bir toplum

demektir, Ancak, o toplum bu yabancı düşünceleri yetkin bir biçimde kendi öz diline dönüştüremedikçe, onları öğrenmesi de kolay olmayacak ve böylece yabancı düşüncelerden yararlanması kısıtlanmış olacaktır. O toplum, ancak yabancıların ürettikleri düşünceleri yetkin düzeyde kendi öz diline çevirebilirse, bunlardan yeterince yararlanması söz konusu olabilecektir. Yabancıların ürettikleri düşüncelerin düğümsel önemde belirleyici kavram adlarını kendi öz dilince uygun yerli sözcükler türeterek çeviremeyen bir toplum, yabancı düşünceleri kendisi için yeniden üretmiş sayılamaz; dolayısıyla benimseyemez, kavrayamaz ve kendine yararlı olacak biçimde dönüştüremez.

Bir yabancı şöyle diyor: "Normal olarak biz sizin anlayabileceğiniz düzeyde yazar ve konuşuruz. Çıkarlarımızın tehlikeye düşeceğini sezdiğimiz ise öyle bir dille konuşuruz ve yazarız ki siz anlamaz, fakat anlamadığınızı da anlamaz ya da belli etmezsiniz. İşte bizim size karşı en üstün yanımız dilimizdir."

Ancak bütün bu olumsuzluklara karşın Türkçe'nin üretken niteliği, çevirmenlere geniş olanaklar sağlamaktadır. Bunun yanında çevirmenin bilinci, duyarlılığı ve anadil sevgisi de eklenirse, çeviri dilimizin gelecekte daha sağlıklı bir kimlik kazanmasını beklemek bir düşün olmayacaktır. İngilizce'de ancak **"We can not be able to catch"** biçiminde söylenebilen **"Yakalayamayabiliriz"** sözcüğü Türkçe'nin geliştirilmeye, zenginleştirilmeye çok elverişli bir dile sahip olduğumuzun kanıtlarından biridir.

Bilimsel yazıların çoğunda gözden geçirilen kaynaklar genellikle İngilizce yayınlardır. Bunlardan aktarma yapan yazarlar sıklıkla bu kaynaklardan çıkarılacak bilginin özünden çok, yabancı dildeki metne kendilerini kaptırıyorlar. Bu yazılarda yabancı kaynağın anlatım biçiminin ve dil yapısının da Türkçeye aktarılmaya çalışıldığını görüyoruz. Ortaya çeviriye benzeyen, fakat çeviri de olmayan çapraşık bir dil çıkabiliyor.

Efes Antik Kenti'ndeki hatalı tabelalar çeviri hatalarıyla dolu olup, Yedi Uyuyanlar'ın levhasında İngilizce "Sevin Slaypers", doğrusu "Seven Sleepers", Meryemana'nın levhasında da İngilizce "Virgin Mary Hause" yazılıydı. Doğrusu "Virgin Mary House" olmalıydı.